

NEVŞEHİR'İN AVANOS İLÇESİ, UÇHISAR VE GÖREME BELDELERİNDE EVLİLİK MERASİMLERİ*

Yrd. Doç. Dr. Parvana BAYRAM

Gazi Üniversitesi, Polatlı Fen Edebiyat Fakültesi

pervane32@yahoo.com

ÖZET

Toplumların devamı ve sürekliliği açısından aile, önemli bir kavramdır. Ailenin kurulması toplumumuzda evlilikle gerçekleşmektedir. Evlilik, insan hayatının önemli dönüm noktalarından olup yeni kurulan bir yuva ile toplumda bir ailenin daha temeli atılmış olur. İnsanoğlu evlenerek toplumda yeni bir statü kazanır ve bundan sonra kendi sorumluluklarını yüklenir.

Nevşehir'deki evlilik törenleri kız beğenme veya kız arama geleneği ile başlayıp kız arkasından gitme ile son bulur. Bu süreçte, görücülük, nişan, pazarlık bozma, kız başı yıkama, kına, bayrak asma, esvap giydirme, gelin alma vb. uygulamalar gerçekleştirilir.

Günümüzde, bilişim teknolojilerinin baş döndüren hızı sonucunda dünyanın en ücra köşesindeki bir yenilik, bir gelişme dünyanın öbür köşesinde duyulmuş ve kültür taşıyıcılığı görevini artık sinema, medya, müzik gibi görsel ve işitsel malzemeye dayalı unsurlar üstlenmiştir. Hal böyle olunca, eski gelenek ve göreneklerin uygulanmasında sıkıntı yaşanmaktadır. Bu gelenek ve göreneklerin bazıları dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Nevşehir'de de unutulmuş ve eski düğünlere ait bir takım uygulamalar kaybolmaya yüz tutmuştur.

Makalede, önce Nevşehir merkezdeki düğün gelenekleri taranmış, sonra Avanos ve Avanos'a bağlı bazı köylerdeki, Uçhisar ve Göreme'deki düğünler araştırılmış ve bu beldelerdeki evlilikle ilgili gelenekler hakkında kronolojik olarak bilgi verilmiştir.

Anahtar kelimeler: düğünler, gelenek ve görenekler, saha araştırması.

WEDDING CEREMONIES IN THE TOWNS AVANOS, GÖREME AND UÇHISAR OF NEVŞEHİR REGION

ABSTRACT

Family is important for the maintenance and sustainability of a society. Family is built through marriage. Marriage is an important milestone in a human life

---

* Bu makale, Nevşehir Üniversitesi, 2010/24 numaralı ve *Nevşehir'in Avanos, Uçhisar, Göreme Yöresindeki Evlilikle İlgili Gelenek ve Göreneklerle Azerbaycan'ın Aksu, Şamahı, İsmayılı Bölgelerindeki Evlilikle İlgili Gelenek ve Görenekler Arasındaki Benzer ve Farklı Yönler* başlıklı Bilimsel Araştırma Projesi verilerinden hareketle yazılmıştır.

and it only lays the foundation of the family life. A human obtains a new status in the society and is given special responsibilities by being married.

The wedding ceremony in Nevşehir begins with "looking for the girl" and ends with "visiting the girl's family in order to ask for her hands in marriage." This process includes the practices such as görücülük "inspecting marriagable girl", engagement, pazarlık bozma "to infringe the negotiation or bargain", kız başı yıkama, kına "mehndi ceremony", bayrak asma "to fly a flag", esvap giydirme "to clothe the girl", gelin alma "to wife" and etc.

Nowadays, when a news in the back of beyond can, as a result of dazzling speed of the information technologies, easily fly about to the other end of the world in a short duration of time, the duty of transferring cultural heritage can be conveyed by the audio-visual components like cinema, media, and music. Therefore, there appears a difficulty in maintaining the old traditions and rituals. As it occurs in the most places of the world, most of the old traditions related to the wedding start fading in oblivion in Nevşehir as well.

This article investigates the wedding ceremonies in the city Nevşehir in the first place and then the weddings in some parts of Avanos, Uçhisar and Göreme. It gives chronologic information about the wedding ceremonies in abovementioned towns.

Keywords: weddings, customs and traditions, field research.

1. GİRİŞ

İç Anadolu Bölgesinde bulunan Nevşehir, doğal ve tarihi güzellikleri ile meşhurdur. Nevşehir'in çeşitli yerlerinde üretilen çanak-çömlek, halı-kilim ve oniks taşı işlemeciliği, Nevşehir'e has kabak çekirdeği ve patates, bölgenin önemli geçim kaynaklarıdır. Tarihi geçmişi olan ve inançla kültürün sentezinden oluşan ahilik geleneğinin devamı olarak bu sanatlar günümüzde de bölgede varlığını korumaktadır. Günümüz şartlarında bölgedeki birçok geleneksel uğraş, kültür ürünleri çağın gelişmelerine paralel olarak değişim geçirmektedir. 1980 sonrası turizmin yaygınlaşmasıyla birlikte diğer uğraşlarda azalma veya artma görülmektedir. Son 30 yılda, gelişen balon turizmi bölgenin geçim kaynakları arasında yerini almıştır. Hava alanına da sahip olan Nevşehir'e her yıl dünyanın çeşitli ülkelerinden yüz binlerce turist gelmektedir. Turistler daha çok erken dönem Hristiyanlığın yayılıp gelişmesinde etkili olan kayalara oyulmuş kiliseleri ve tarihi güzellikleri seyretmek için bölgeye akın etmektedir. Bu yönüyle Nevşehir, aynı zamanda, inanç turizminin de merkezlerinden sayılmaktadır. Hacı Bektaş Veli hoşgörüsü çerçevesinde hayata ve dünyaya bakış tarzı şekillenen bölge insanı, turistlere de aynı hoşgörü, sevecenlik ve misafirperverlik ile yaklaştığından yabancı turistlerin bölgeye ziyareti süreklilik arz etmektedir.

Önemli sözlü ve görsel kültür ürünlerine de sahip olan bölge halkı, tarihî süreçte şekillenmiş olan gelenek ve göreneklerini koruyup saklayarak

sonraki nesillere devretmiştir. Bunlardan en önemlisi evlilik ve evlilikle ilgili gelenek ve göreneklerdir.

Özellikle son 30 yıl içerisinde, küreselleşme süreci ile birlikte kültürlerin hallaç pamuğu gibi harmanlandığı görülmektedir. Artık güçlü olan, ayakları yere sağlam basan kültürler diğerleri arasından sıyrılıp çıkmakta ve yaşayabilmektedir. Bu harmanlanma sırasında, asırlardır devam eden gelenek ve görenekler yitip gitmektedir. Yaşanan her toplumsal değişimle birlikte birçok gelenek de kaybolup gitmeye mahkûmdur.

Çalışmada, önce Nevşehir merkezdeki düğün gelenekleri tarandıktan sonra Avanos, Avanos'a bağlı bazı köyler, Uçhisar ve Göreme'deki düğünler araştırılarak sözlü kaynaklar derlenmiş ve konuyla ilgili yazılı kaynaklar incelenmiştir.

Bu çalışma ile gelecek nesillerin Nevşehir'de unutulmaya yüz tutan düğün gelenekleri ile ilgili bilgi sahibi olması amaçlanmıştır.

2. NEVŞEHİR'DE DÜĞÜNLERİN YAPILMA ZAMANI

Eskiden daha çok hasattan önce veya buğday hasadı ile bağ bozumu arasında; ya da hasat toplanıp ürün kaldırıldıktan, bağ bozumu yapıldıktan sonra özellikle sonbaharda gerçekleştirilen düğünler, günümüzde genellikle yazın yapılmaktadır. Bunun sebebi sosyal, ekonomik şartlardan, özellikle gurbetçilerin ve il dışında olanların yazın izne gelmesindedir. Ağırlıklı olarak havaların ısınması, yurt dışında ve şehir dışında akrabaları olanların yaz aylarında izne çıkmasından dolayı düğünler genellikle yazın yapılır. Bunun yanı sıra diğer zamanlarda yapılan düğünler de vardır.

Evlenecek erkek, önceleri evlenmek isteğini sözlü olarak anne babasına iletmeye ar ettiğiinden bu arzusunu çeşitli yöntemlerle ailesine duyurmuş. Babasının ayakkabısına çivi çakmak, su doldurmak ve yemeğe kaşık dikmek şeklindeki bu uygulamalar, günümüzde neredeyse hiç kullanılmaz (Mert, 2011: 16).

Eskiden kızlar için evlilik yaşı 12-13 olsa da günümüzde 16 yaşından küçük kızlar artık hiç evlendirilmemektedir. Nevşehir'de kızların ortalama evlenme yaşı ise 17-18 ve üstü olarak bilinir. Erkekler ise daha çok para kazanmaya başladıktan, askere gidip geldikten ve bir takım ekonomik sorumlulukları yerine getirebildikten sonra evliliğe hazır sayılırlar ki bu da ortalama 22 yaş ve üzeri demektir.

Oğlunu evlendirmek isteyen aile, asil, iyi huylu, iyi soylu, güzel bir gelin adayı arar. Önceden görücüler vasıtasıyla gerçekleştirilen bu işlemle birlikte kapı kapı gezerek evlenecek gelin adayı arama geleneği de Nevşehir'de yaygındır ve hâlâ canlılığını korur. Günümüzde görücülük usulü

devam etmekle birlikte, daha çok gençler birbirlerini beğenip sonra bir biriyle anlaşarak evlilik yapmaktadırlar.

Bölgedeki düğünler; düğün süresi, düğünlerdeki uygulamalar ve bu uygulamalardaki bazı değişiklikler, düğün sırasında oynanan oyunlar ve bunlar arasındaki farklılıklar dışında genellikle aynı olup çok zengindir. Bu uygulamalar aşağıdaki alt başlıklar halinde değerlendirilebilir:

3. NEVŞEHİR'DE EVLİLİKLE İLGİLİ GELENEK VE GÖRENEKLER

Türkiye'de düğün gelenekleri bölgelere göre çeşitlilik arz eder. Orta Anadolu kültürü çerçevesinde bölgenin düğünlerinin kendine has özellikleri bulunmaktadır. Nevşehir düğünlerini başlangıçtan bitimine kadar genel olarak aşağıdaki başlıklar halinde tasnif edebiliriz:

- a) Kız Görme, Kız Beğenme veya Kız Arama
- b) Görücülük
- c) Kız isteme
- ç) Söz Bağlama veya Tutu Verme
- d) Nişan-Şerbet
- e) Düzen Bozma
- f) Okuntu Çıkarma
- g) Düğün-Bayrak Kaldırma veya Bayrak Dikme
- ğ) Güvey giydirme- Güvey Donatma, Esvap Giydirme veya Nahl Övme
- h) Kız Başı Yıkama, Yunak veya Hamam
- ı) Kına Gecesi veya Övülme
- i) Tan Davulu veya Seher Davulu
- j) Seysana
- k) Saçı
- l) Gelin Alma-Karınca Yürüyüşü
- m) Kâkül Kesme veya Gâle
- n) Böğür Kaldırma
- o) Kız Arkasından Gitme

3.1. Kız Görme, Kız Beğenme veya Kız Arama

Oğlunu evlendirmeye karar vermiş aile, aklında tanıdığı bir kız varsa onu istemeye gider. Eğer böyle bir aday yoksa öncelikle eşe dosta haber salınır, bundan da bir sonuç çıkmazsa oğlan annesi kapı kapı gezerek kız aramaya çıkar.

Avanos'a has olan Binnik ve Hıdırellez şenlikleri de kız görme ve beğenme açısından önemlidir (İşcen, 2011: 15). Hıdırellezden farklı olarak Binnik eğlenceleri genellikle Ağustos sonunda başlayıp Eylül sonuna kadar devam eder. Binnikler, evlenmek isteyen, oğluna kız arayan aileler için önemli bir fırsattır. Ayrıca halkın kaynaşması ve yardımlaşması açısından da sosyal öneme sahiptir. Binnik kelimesi pikniği çağrıştırırsa da Farsçadaki görmek anlamında olan “bîn” kelimesini de çağrıştırmaktadır. Avanos'ta bilinen meşhur binnik yerleri Karşıbağ, Eseböğü (Esat önü) Derinöz, Alpış ve Çayağıl binnikleridir (K.K.1). Bu yerler, Avanos'un meşhur üzüm bağlarının bulunduğu yerlerdir (İşcen, 2011: 32). Hıdırellezde ve binniklerde genç kızlar erkekleri, erkekler de genç kızları görür, aileler birbirlerini tanır ve böylece evliliğe kapı aralanır.

3.2. Görücü Gitme

Çevreden uygun bir aday bulunduğunda ailenin kadınları, genellikle damat adayının annesi, ablası veya bir yakını, yanına mahalledeki veya ailedeki tecrübeli, ağzı laf yapan birkaç kadını da alarak beğenilen kıza görücü gider. Bu sırada kadınlar kıızı inceler, ailesini, güzelliğini, hal ve tavırlarını, temizliğini gözden geçirirler. Hatta bazen bu kadınlardan birisi gelin adayının hamarat olup olmadığını tespit etmek için “Kızım, elimin şurasında bir yara oldu, ilaç için örümcek ağı getiriver de üstüne koyayım.” der. Eğer kız örümcek ağını evin bir yerinden bulup getirirse “Bu kız pasaklıdır, evi doğru dürüst süpürmüyor bile!” diye düşünür ve o kıızı almaktan vazgeçerler. Kız, “Yok efendim, bizim evde örümcek ağı ne gezer” derse, “Tamam bu kız titiz, aynı zamanda akıllı ve kurnazdır.” gibi olumlu izlenimler edinilir (K.K.17).

Kız evinin oğlan evine gönlü varsa görüçülere ılımlı davranılır, eğer istemiyorlarsa kızlarını göstermezler ve çeşitli bahanelerle geri çevirirler. Sonuç olumlu olursa en kısa zamanda kız istemeye gidilir.

3.3. Kız İsteme

Kız beğenildikten sonra erkek evinden birkaç kişi- bunlar genellikle erkek olur- kıızı istemeye giderler. Kız evinin erkekleri bunları karşılar. Hal hatırdan sonra geliş amacı açıklanır ve oğlanın babası kızın babasına “Allah'ın emri, Peygamberin kavli ile kıızınız falancayı oğlum falancaya istiyorum.” der. Kızın ailesi düşünmek, akrabalara danışmak için birkaç gün mühlet ister. Kız tarafının cevabı olumlu ise bir şekilde oğlan evine haber edilir.

3.4. Söz Kesme, Gönül Eminliği Alma veya Tutu Verme

Erkek tarafından birkaç erkek, kız evine söz kesmeye giderler. Kız tarafı “gönül eminliği” için erkek tarafına bir çift çorap, mendil veya tülbent verir. Böylece söz kesilir.

Eskiden oğlan tarafı, söz kesmeye giderken yüzük, yemeni veya terlik götürürmüş. Buna “tutu verme” denir. Günümüzde çiçek ve çikolata da götürülmektedir. Nişana kadar kıza bunların dışında bir şey alınmaz (K.K.6).

3.5. Nişan

Söz sırasında nişan günü de konuşulur ve uygun görülen bir günde iki tarafın akrabaları toplanarak nişan töreni yapar. Nişanda şerbet ikram edilerek yüzük takılır. Bu özel bir şerbettir. Büyük tencerelerde karanfil kaynatılıp şerbet yapılır ve renk vermesi için şerbete pembe renkli gıda boyası katılır. Soğuyan şerbet bardaklara konur ve yüzük takıldıktan sonra şerbet dağıtılır. Önce kızla erkeğe daha sonra diğer misafirlere ikram edilir. Eskiden damat nişana gitmezmiş. Bir tepside sürahiye bu şerbetten konarak üzeri beyaz bir tülbentle kapatılır ve damadın arkadaşları vasıtasıyla evde müjdeli haberi bekleyen damada bahşiş karşılığı gönderilirmiş. (Bu gelenek daha çok Uçhisar’da yaygındır). Nişan sırasında erkekler ve kadınlar ayrı odalarda otururlar. Nişanda eğlence karakterli uygulamalar da yapılır. Ailenin ileri gelenleri, gelinle damat adayları bardakları aldıktan ve şerbeti içtikten sonra tepsiye bahşiş bırakırlar. Eskiden damat nişana gelmediği için oğlan evinin ileri gelenleri tepsiye bahşiş atarmış. Nişan sırasında uygulanan eğlencelerden biri de şöyledir:

Bardaklardan birine para atılır, bu paranın kimin bardağından çıkacağı büyük bir merak ve eğlence konusu olurmuş. Eskiden bütün düğün ve eğlenceler insanların müstakil evlerinde konu komşusuyla birlikte yapılır, salon tutma hiç olmazmış (K.K.17).

Nişandan sonra erkek tarafı kız evini sık sık ziyaret eder ve birbirinin huyunu suyunu öğrenir. Ziyaret sırasında ailenin durumuna göre gelin kıza çeşitli hediyeler de getirilir. Sonunda iki taraf konuşarak düğün gününü belirler (K.K.5).

Nişanda yüzükler takıldıktan sonra geline alınan kıyafet ve altınlar misafirlere gösterilir. Çamaşırların büyük kısmı alınır, bohçalar hazırlanır ve kurdele ile bağlanırmış. Alınan hediye ve eşyalar genelde açılıp kız evine gösterilirmiş (K.K.14).

3.6. Düzen Bozma veya Pazarlık Bozma

Düğünden bir ay veya duruma göre bir hafta önce **düzen bozma** veya **pazarlık bozma** yapılır. Bunun için iki taraf da çarşıya giderek erkek tarafı gelinin kıyafetlerini, altınlarını, kız tarafı da damadın kıyafetini, çeyizini alır. Her iki taraf çeyiz için alacakları kumaşı, yünü vb. belirleyerek

alıp kız evine bırakırlar. Kız evi bunlarla kızın çeyizini hazırlar. Alınan eşyalar bavullara konur. Konu komşuya, dost tanıdıklara gösterilir (K.K.15).

3.6.1. Kıza Alman Kıyafetler

Genellikle orta halli aileler geline en az üç çift terlik, üç çift ayakkabı, on adet kıyafetlik kumaş, en az beşi düz beyaz kenarları işlemeli, beşi ise desenli kenarları işlemeli yemeni, gelinin iş yaparken giyinmesi için **dimi** denen renkli şalvar, onun üstüne acem gömleği denen uzun kollu gömlek, üstüne özenle dikilmiş önlük ve başka kıyafetler alırlar. Hali vakti yerinde olanlar bu sayıyı daha da artırabilir. Geline eskiden bileklik değil, **kremise** denen altın paralar takılır. Bunun rayıcı de en az beş tane olup duruma göre 12-15 veya 20 tane olabilir. Altınlar, takılar genellikle beşi birlik, bir beşi birlik artı dört kremise, üstü mavi taşlı küpe, güllü yüzük ve güllü küpe, telkâri işlenmiş küpe ve yüzüklerden oluşurmuş (K.K.3). Daha sonra bunun yerine 1-2 metrelik altın zincir yaptırma, ondan sonra ise bilezik, özellikle arpalı bilezik ve diğer çeşitlerini yaptırma geleneği yaygınlaşmıştır. Gelinlik, eskiden bildiğimiz şekliyle beyaz olmazmış. Gelinin evlendikten sonra özel günlerde de giyebileceği renkli şık bir kumaş alınır ve bundan elbise, üstüne de duvak yapılır. Nişanda hep oğlan tarafının aldığı giysiler giyilir. Birkaç elbise dışında alınanlar genellikle kumaştır. İlerleyen yıllarda gelin bu kumaşlardan zevkine ve vücuduna göre kıyafet diktirerek giyermiş (K.K.1).

Her evin bir tandır evi olduğundan ve gelin geldikten hemen sonra ev işlerine el atması beklendiğinden ona özel iç dimisi, yakasız, kolları lastikli Acem gömleği, bunların üstüne giyeceği dizliği diktirilir ve bunlar pazarlıkta bütün gelinlere mutlaka alınır (K.K.17).

Erkeğe alınan kıyafetler ise iç çamaşırı, çorap ve mendil de dâhil olmakla güzel bir kıyafet takımı olurmuş.

3.6.2. Çeyiz

Çeyiz olarak yapılan yorganların yününü ve astarını kız evi, dışını ise oğlan evi alır, dikip hazırlama işini kız evi üstlenir. Evlenecek genç kızlar yorgan kaplama yaparlarmış. İpek yorgan çeyizin olmazsa olmazlarındanmış ve beğenilen renklere göre sırtırlarmış. Nevresim vb. eşyaları oğlan evi almış. Çeyiz geldiğinde kadınlar ve kızlar hem geline hem de çeyizine bakmaya giderlermiş. Genellikle el işleri, dantel ve kırlentler, oymalı yemeniler çok meşhurmüş. Bir kızın çeyizinde en az 10 tane beyaz, 10 tane renkli ve hepsi boncuk oyalı işlenmiş tülbent olurmuş. Bölgede halıcılık meşhur olduğu için doğal renklerle yün iplerden örülmüş göz alıcı halılar çeyizin önemli unsurlarındanmış (K.K.2). Bir kızın çeyizinde en az 2 veya üç tane halı mutlaka bulunmalıymış.

Günümüzde Nevşehir'in bazı köylerinde ve eski mahallelerinde eski usullerle çeyiz hazırlama geleneklerinin çok cüzi bir kısmı kalmıştır (K.K.17).

3.7. Okuntu Çıkarmak

Düğün öncesi düğün sahibi okuyucu çıkartır. Bazı bölgelerde bu işi daha çok tellallar yapmaktayken birçok yerde okuyucu çıkarılmış, daha sonra ise bu iş hoparlöre devredilmiştir. Günümüzde daha çok davetiye dağıtma yöntemiyle düğün etrafa duyurulur. Köylerde okuntu çıkarma geleneğini hâlâ devam ettirenler bulunmaktadır. Okuyucu köyün veya beldenin en fakirinden seçilir. Bazen kadın olmasına özen gösterilir. Sırtına iki gözlü bir heybe verilir. Bu heybede kuruyemiş ve kuru üzüm, duruma göre akide şekeri vb bulunur. Okuyucu kadın tek tek kapılara giderek ev sahibini çağırır, düğün davetini ileterek heybesinden birer avuç kuru yemiş ve şekeri ev sahibine verir (K.K.7). Ev sahibi de karşılığında bu kişiye un, bulgur, nohut, buğday, peynir vb. azıklardan vermiştir. Okuyuculuk yapan şahıs bu azıklarla bazen iki üç aylık veya bir yıllık rızkını çıkarabiliyormuş (K.K.3).

4. DÜĞÜN

Belli bir süreden sonra düğün günü ayarlanır. Genelde gelin almanın çarşamba veya perşembe olması makbuldür. Önceden düğünler hafta sonuna hiç konmazmış. Günümüz şartlarında bölgedeki düğünler genellikle cuma günü başlayıp pazar günü biter.

Nevşehir'de **bayrak kaldırma** veya **bayrak dikme** töreni ile düğünün başladığı halka ilan edilir. Eskiden düğünler bir hafta olurmuş. Sonraki yıllarda zamanla beş, sonra ise 3 güne inmiştir. Günümüzde düğünler en fazla iki gün sürer. Şehirlerde ise yarım gün içerisinde başlayıp biter. Eskiden daha çok salı günü başlayan düğün merasimi sonradan perşembe veya cumadan başlatılmıştır. Günümüzde ise daha çok cuma akşamı veya hafta sonları düğün yapılır. Bu gelenek ilçe ve köylere göre değişiklik arz etmektedir. Göreme'de bu âdetin daha çok cumartesi günleri, diğer yerlerde salı veya diğer günlerde başladığı tespit edilmiştir. Genel olarak değerlendirmek gerekirse düğünler; pazartesi başlayıp salı, çarşamba, perşembe günleri biten veya cuma günü başlayıp cumartesi, pazar, pazartesi günleri arasında devam eder (Mert, 2011: 19). Avanos'ta ise daha çok salı günü başlayıp cuma günü biter (İşcen, 2011: 16). Çok aşamalı ve çeşitli faaliyetleri içeren Nevşehir düğünlerini aşağıdaki başlıklar altında sıralayabiliriz:

4.1. Bayrak Dikme veya Bayrak Kaldırma

Salı günü sabah namazından sonra camide bayrak duası yapılır ve seçilen bayraktar, bayrağı alıp **guvabaşı** (güveyi başı) yapılan evde yüksek bir yere diker. **Bayraktar** bu düğünde çok önemlidir. Düğünün birçok organizasyonu, damadı ağırlama, düğünü yönetme, bayrağı ve damadı koruma işleri ona havale edilir. Erkek evinde erkeklere kahvaltı verildikten sonra davul, zurna, klarnet çalınarak eğlenilmeye başlanır.

Göreme’de bir gün önceden kesilen inek etinden gece boyunca yahni yapılır. Sabah pilavla birlikte bu nohutlu yahni, önceden hoparlörle düğüne davet edilen kasaba halkı tarafından afiyetle yenir (K.K.14). Aynı şekilde ilk gün, Avanos ve Uçhisar’da da düğün için çeşitli hazırlıklar yapılır. İlk gün yemek yenir (K.K.10).

4.2. Kız Başı Yıkama, Yunak veya Hamam

Genellikle salı günü, kız evinde **kız başı yıkama** töreni yapılır. Erkek evinden bir grup kadın, kız davul zurna eşliğinde kız evine gider. Uçhisar’da, Avanos’ta ve köylerinde kız başı yıkamaya daha çok **hamam** veya **yunak** denmektedir. Orada biraz çalıp eğlendikten sonra çalgıcı takımı oradan ayrılır ve kadın kadına eğlence başlar. Eskiden ender de olsa bazı aileler, **köçek** denilen erkek dansöz oynatmış. Bunlar ellerinde zilleri ve renkli etekleriyle oynamış (K.K.19). Oğlan evi toplanıp kızı kız evinden alır ve kız başı yıkanacak akrabanın evine götürür. Eğlence yapılır. Gelin kızın başı yıkanır, gelinlik giydirilir. Oğlan evi, kız başı yıkayana bir dimilik hediye alır. Bu, kumaş havluya sarılarak verilir. Akşam oğlan evi kızı, kız evine geri getirir (K.K.15).

Bu tören ya kızın kendi evinde veya akrabalarından evi müsait olan varsa orada gerçekleşir. Kimin evinde olacağı o günün ziyafetini o ev üstlenir. Buradaki uygulamalar sadece kadınlara yöneliktir. O evde kadınlar geç vakitlere kadar eğlenir. Duruma göre gelin kızın başı öğlen değil de topluluk dağıldıktan sonra yıkanır ve banyo yaptırılır. Geceyi ise ya kendi evinde ya da törenin olduğu evde geçirir.

4.3. Esvap Giydirme, Güveyi Giydirme veya Güveyi Kondurma

Çarşamba günü erkek tarafında **esbap giydirme**, **güveyi giydirme** veya **güveyi kondurma** töreni yapılır. Bu tören sabah saat 10–11 gibi başlar. Önce çamaşır götürme olur. Bohçalara kıyafetler konur. Üstüne yemeniler örtülür. Oğlan evi çalgıyla gelip çamaşırları kız evinden alarak oğlan evine götürür. Örtüler daha sonra bölgedeki yoksul ve öksüz çocuklara verilir. Damat sadece iç çamaşırları kalmak üzere soyundurularak bir odanın ortasına veya halk içinde yüksekçe bir yere oturtulur. Kız tarafının almış olduğu kıyafetler dualarla ona giydirilir (K.K.16). Daha sonra damat babasının, dedesinin, amca, dayı ve diğer akrabalarının elini öper. Bu sırada etraftakiler babaya, damada evlilik hediyesi olarak ne vereceğini sorarlar.

Varsa en güzel, en sulak arsasını, en güzel evini, en besili inek ve davarını vermesi için ısrar ederler. Meclisteki diğer akrabalar da damada hediyesini sunar. Bu gün damat ve erkek evi açısından önemli bir gündür. Aynı zamanda bu gün erkekler arasında çeşitli eğlenceler yapılır, güveyi giydirmeden sonra bayraktar veya sağdıç damatla birlikte bütün erkekleri ya bir kahveye veya bir yere götürüp yemek veya çayla bisküvi ikram eder. Ayrıca çeşitli eğlenceler, at yarışları, güreş ve oyunlar yapılır (K.K.11).

Güveyi başı veya bayraktar, komşu veya akraba olabilir. Gelin geldiği gün erkekler hep bayraktarın evine giderler. Gelin eve indirilir indirilmez hemen güveyi başı "Hadi bize gidelim!" der. Ertesi gün kız evinden güveyi kondurana bohça gelir. Bohçada kıyafet ve daha birçok bahşiş bulunur. Zamanla düğünlerin süresi kısaldığından günümüzde esbap giydirme töreni salı günü veya gelin alma töreninden önce yapılabilmektedir.

4.4. Kına Gecesi

Çarşamba günü esbap giydirme bitip de erkekler kahvede veya birisinin evinde biraz eğlendikten sonra çalgıcılarla birlikte ikindiden sonra kız evine gidilir ve gündüz kınası götürülür. Kız evinin önünde yarım saat gibi durulur oynanır. Başı bütün olan (tek ve mutlu bir evlilik yapıp çocuklu çocuğa karışan) bir kadın ikindi olmadan gelini önüne oturtur, avucuna, ensesine kına konur. Önlerinde işlemeli beyaz bir yastık olur. Gelin, kına konduktan sonra yastığı alıp kadının sırtına koyar. Kına sırasında gelin kız avucunu açmaz. Kayınvalide gelip ona bahşiş verdikten sonra avucunu açar ve kına yakma işlemi başlar. Bu sırada yapılan eğlence karakterli çeşitli uygulamalardan biri de şudur: Önce gelinin avucuna eskiden delikli para denen ortası delik bir para konur. Gelinin bu parayı sıkı tutması gerekir. Delikli para ince bir ipe bağlanırmış. Kınayı yakan kişi gelinin dalgınlığını fırsat bilip ipi çeker. Eğer para avucundan çıkarsa geline bahşiş verilmez (K.K.2). Gelin kız parayı sıkı tutarsa kaynana gelip ona bahşiş verir ve avucunu öyle açar. Kına yakma işlemi bitince oğlan evinden gelen herkes gelin için ortaya yemeni atar. Bu yemeniler üçgen şeklinde katlanır, bavula konur. Sonra bunlar biriktirilir ve bohçalar halinde oğlan evine götürülerek gâlede yaşlılara çekilir (K.K.14).

Kına sırasında, Uçhisar ve Göreme'de uygulanmamakla birlikte eski Avanos merkezdeki düğünlerde de Nahıl Övme geleneği uygulanmıştır (K.K.3). Rengârenk kağıtlarla ve şekerlemelerle süslenen nahıl, nahılbaşının elinde çeşitli şekillerde sallanır, halkı selamlar ve övülerek kız evine götürülürmüş.

Gelin kıza kına yakıldıktan sonra bir tepsiye biraz kına, pişmiş tavuk, baklava ve yoğurt konarak dört mumu yanan nahıl tekrar oğlan evine getirilmiştir. Burada nahıl damadın önüne konulur, damada ve arkadaşlarına kına sürülür, baklava ve tavuk oradakiler tarafından yener, yoğurda

dokunulmaz. Daha sonra nahıl övülmeye başlar, en son ise nahılın tabanındaki tahtaya bahşış atılır. Bu bahşış atmaya güveyi kurtarma denir. Nahılbaşı nahılı iki yana nazlı nazlı sallar, Bahşış az olursa nahılı sağdan sola doğru eğerek sallar. Sallarken “evlilere bir daha, bekarlara sabıır!” diye bağırır... Daha sonra nahılı gerdek odasına bırakırlar ve nahıl burada 3-4 gün durur. Bu süreden sonra, nahılbaşı bir sonraki düşününe kadar muhafaza etmek için gelip nahılı alır ve evine götürür (Karabulut, 2002: 89).

Bazı yerlerde kına, akşam yapılır. Akşam olunca yine çalgıyla kadınlar ve kınacı gelir. Fıstık dağıtılır. Önceden üzüm ve akide şekeri dağıtılmış. Oğlan evinden bir tepsi baklava gelir ve herkese dağıtılır. Kına gelinin eline ve ayağına yapılır. Çalgı olur. Çalgıcı kadınların arasına sokulmaz. Genellikle kadın kadına tef eşliğinde eğlenilir. Neredeyse her köy ve kasabada, ilçede mahir tefçiler bulunur ve düğün, kına, gâle gibi meclisleri onlar büyük bir maharetle idare ederlermiş. Kadınlar ve kızlar kendi aralarında oyunlar, taklitler yapar, geceyi eğlenerek geçirirlermiş.

Kına gecesinde mani ve türküler söylenerek gelin kız ağılatılır. Kına gecesinde çeşitli eğlence ve oyunlar vardır ve bunlar da ilçelere göre değişiklik arz eder. Kına gecesi sadece fıstık veya diğer kuru yemiş verenler de olur, yemekli-özellikle pilavlı kına gecesi yapanlar da. Kına gecesinde oğlan evinden yemek gitmezmiş. Sadece bir torba kabuklu fıstık gidermiş. Eskiden bu fıstık torbasını taşıyana iki taraftan da bahşış verilirmiş. Akşam eğlence sırasında fıstıkları, önüne bağladığı torbaya dolduran bir kadın, dolaşarak avuç avuç meclistekilere dağıtırmış. Günümüzde kına gecesinde çeşitli çerezler ve içecekler de dağıtılmaktadır (K.K.10). Ayrıca kına gecesi salı günü akşamı, yani kız başı yıkama töreninden sonra da yapılabilmektedir.

Şerbet ikram etme geleneği Nevşehir’de çok yaygındır. Nişanda, kınada, gelin geldiğinde ve gâlede bile gelen misafirlere şerbet verilirmiş. Avanos’ta özellikle kınada bakır işlemeli bir tasta şerbet hazırlanır, akrabalarından üçetek giymiş genç bir kız, omzunda kenarları işlemeli peşkir denen el havlusu, elinde fildişi kaşıkla gelen misafirlere bir kaşık şerbet ikram edermiş (K.K.3). Bu gelenek eski Avanoslular tarafından hâlâ özlemle anılmakta ve anlatılmaktadır.

Kına gecesinde söylenen mani ve türkülerden bazıları şöyledir:

Engin dağlar derin olur
 Yüksek dağlar serin olur
 Koskoca beğler oğlu
 Beğler aman aman
 Yarım elma yarışalım
 Bütün elma bölüşelim
 Ana gızın dert ortağı

Gel bugün ayrılalım

Keklik gelir seke seke
Kulağında altın küpe
Kızım seni götürdüler
Kollarından çeke çeke

Damınızda ot muyudum
Bir kız idim çok muyudum
Emmim evi karşımızda
Keklik öter daşımızda
Bu ayrılık başımızda
Gel güle güle ayrılalım anadan babadan*

Gız anası gız anası
Hanı bunun öz anası
Bu gice de yatır misafir edelim de
Bir daha yok bunun onası

Hattadı gitdi işiği
Sufrada galdı kınalı gaşıği
Bir daha göremen mi gızım
Benim gibi bulaşıği

Gayalardan gayarım
Yok mu benim ayarım
Ayarımı bulamazsam
Sevdiğime kaçarım

Süpürgesi yoncadan
Gayet beli inceden
Ben seni sakınırdım
Yerdeki garıncadan (K.K.4)

4.5. Tan Davulu veya Seher Davulu

Perşembe sabahı erkenden daha sabah ezanı okunmadan damat ve arkadaşları davul zurna eşliğinde kız evine **tan davuluna** giderler. Varınca

---

* Bu manilerin derlenmesinde yardımcı olan Nevşehir Üniversitesi Yüksek Lisans öğrencisi Emre Uygun'a teşekkür ederim. Ayrıca, kaynak kişilere, bölgedeki yaşlı ve konu ile ilgili bilgi sahibi insanlara ulaşma konusunda her türlü yardım ve fedakârlıktan çekinmeyen değerli Habip İdiz ve Ahmet Güzeller Beyefendilere ve misafirperver Nevşehir halkına da sonsuz teşekkürlerimi bildiriyorum.

avlude küçük bir ateş yakarak kısa süreliğine eğlenir, çeşitli maniler söylerler:

Oğlan evi geldi hoş geldi
Bize baklava iş geldi (K.K.3)

Bu sırada börek ve baklavalar yenir. Kınası yakılan gelin kız ve arkadaşları pencereden onları seyreder. Tan davulunda damatla gelin, uzaktan da olsa bir fırsatını bulup göz göze gelebilmelidir (K.K.1). Tan davuluna gelenler oynayıp, tatlılarını yedikten sonra fazla gürültü yapmadan sessizce dönerler.

4. 6. *Seysana veya Çeyiz Taşıma*

Perşembe sabahı kız tarafının hazırladığı çeyiz, erkek evinden gelen taşıtlara yüklenerek götürülür. İlk olarak sandık yüklenir. Sandık yerinden bir türlü kalkmaz. Mutlaka oğlan evinden birisinin bahşiş vermesi gerekir. Bu arada çocuklara da iş düşer. Yakın mesafelerde küçük eşyaları onlar taşıyarak kayınpederden bahşiş alırlar. Arabanın olmadığı zamanlarda atların, eşeklerin kulak hizasına havlular bağlanır ve çeyizler hayvanlara yüklenerek taşınmıştır. Toplu halde çeyiz götürmeye "seysana" veya "sisana" denir. Çeyizi çok olanların eşyasını bazen birkaç at arabası taşıyıp bitiremezmiş. Taşınan halı, kilim, yatak ve yorganlar iyice görünsün diye arabanın kenarından sarkacak şekilde dizilmiştir.

4.7. *Gelin Alma*

Eskiden düğünlerde cirit, deve yapma oyunu vb. yapılmış. Gelin almaya giderken deve yapılmış. Burada deve kalkmaz ve kalkması için de deveci kayınpederden bahşiş istemiş. Küçük yerlerde bile gelin 2 saatte ancak erkek evine varmış. Gelin almaya hızlı gidilir, ama oğlan evine dönüşte çok yavaşlanırmış. Dönüşte hızlı giden kafileye kızarlarmış. Bu âdettenmiş. Zengin düğünlerinde köçek olur, bazen bu köçekler zenne oyunu oynarmış. Durumuna göre düğüne 2 köçek, 8 çalgıcı getiren bile olurmuş. Çalgıcılar genellikle Hacıbektaş'tan ve Yeşilhisar'dan getirilirmiş.

Öğle namazından sonra erkek tarafının kadın ve erkekleri toplanarak gelini almaya giderler. Duruma göre bazı yerlerde gelin alma öğleden önce de yapılabilir. Çok eğlenceli olduğu kadar ciddi olan bu törenin kendine has kuralları varmış. Gelin almaya giderken halaylar çekilir, müzik eşliğinde oynanır. Oğlan evi deve yaptırır, önde çalgıcılar, deveci ve devesi, eşeğe binmiş kervancı başı, yüzü siyahlara boyanmış Arap oğlan gider. Arkada ise kadınlar allı güllü giysilerle kız evine doğru hızlıca giderler. Eskiden gelin almaya ya atla ya da yürüyerek gidilirmiş. Gelin almaya giden erkeklere **seğmen**, kadınlara ise **yenge** denirmiş. Bu sırada kız evinde gelin hazırlanmış. Oğlan evi gelir, kadınlar içeri girer. Biraz çalıp oynadıktan, konuşup eğlendikten sonra gelini dışarı çıkarmak isterler. Erkekler avluda

oturup bekler. Kız evi, gelen misafirlere kolonya, şeker, duruma göre sigara vb. ikramlarda bulunur. Kayınpeder, kayınlar, yenge ve görümceler, diğer akrabalar gelin almaya gider. Gelin oğlan evine teslim edilmiştir. Kapı kapama vb. gibi çeşitli gelenekler uygulanır, bahşişler alınır. Gelinin beline, babası veya erkek kardeşi, o da yoksa yakın akrabalarından bir erkek tarafından, bekâret timsali olan kırmızı kuşak bağlanır. Daha sonra bu kuşağı gerdek gecesinde damat açarmış. Bu sırada gelinin erkek kardeşi veya aileden genç bir erkek kapıyı sımsıkı kapatır ve gelini bırakmaz. Bu durumda kayınpedere yüklü miktarda bahşiş vermek düşermiş. Dualar eşliğinde gelini evden çıkarırlarmış. Bazı bölgelerde gelin evden çıkarılırken çalınan hazin bir ceylan türküsü de söylenirmiş.

Kadınlar eskiden **çar** giyerlermiş. Çar bir nevi omuza atılan atkıdır. Gelin de gelinlik kıyafetinin üstüne siyah veya renkli çar giydirilip üstüne duvak atılarak oğlan evine getirilir. Eskiden kaynana ve damat, gelin almaya gitmezmiş. Mesafeler yakın olduğunda gelin almaya genellikle yürüyerek giderlermiş. Aradaki mesafe uzak olursa at, at arabası vb. araçlarla gelin getirilirmiş. Gelin alayı gittikten sonra damadı da giydirip kendi evinin kemer kısmında bekletirlermiş. Altta düğün elbisesi, üstünde çarı, yüzünde peçesi ve duvağıyla gelin yavaş yavaş oğlan evinde doğru gelirmiş.

Biraz şehri veya bölgeyi dolaştırdıktan sonra gelini erkek evine getirirler. Yolda yine gelin alayının önünü kesenler olur. Erkek tarafı bahşiş vererek bu meseleyi de çözermiş. Bölgede gelin alayının mezarlık ziyareti yapma geleneği de varmış. Oğlan evi, gelini adım adım götürürmüş. Daha doğrusu gelin nazlanarak âdeta bir ayağı gidiyor bir ayağı direniyor gibi gider. Buna **karınca yürüyüşü** derlermiş. Gelinin iki yengesi üçlü sıra halinde dizilerek ortaya gelini alıp birer adım atarak çok yavaş bir şekilde yürümeye başlarlar. Halk arasındaki inanca göre bunun sebebi gelinin babasını gücendirmemekmiş. Hatta bu iş bazen o kadar abartılırmış ki arkadaki yaşlılardan birisi elindeki sopayla kafileyi dürtmek zorunda kalmış (K.K.10).

Bu arada damat, elinde içi su dolu bir testiyle gelinin gireceği evin damında sabırsızlıkla bekler. Gelin yine naz yapar ve kaynana gelip bahşiş vermeyinceye kadar oğlan evine girmez. Gelin girerken duruma göre oğlan evi kapı eşiğinde koyun veya keçiyi kurban eder. Günümüzde bu gelenek çok yaygın değil. Sadece dünya gözüyle oğlunu evlendirip mürüvvetini görmek için adak adayanlar kurban keser. Kayınpeder veya kaynana geline arsa, tarla veya başka şeyler hediye eder. Kurban kanından gelinin alına sürerler. Bahşiş verildikten sonra damat su dolu testiyle gelinin önünde kırar. Bu gelenek de bölgelere göre değişiklik arz eder. Avanos'ta testiyle gelin kendisi kırar, getirilen yumurtayı duvardaki yüksek bir yere çırpar, içeri girdikten sonra kaynana gelinin ağzına, gelin de kaynananın azına yağ ve bal sürer. Damadın babası veya annesi tarafından "saçı" denilen metal para,

leblebi, şekerleme veya buğday karıştırılarak gelinin başına saçılır. Etrafta bulunanlar bunları yakalamak için mücadele eder. Yakalanan bu para, şeker ve buğdayların bereket getireceğine inanılır. Damat gelinin koluna girerek onu gelin odasına götürür. Bu törene koltuklama denir. İçeri girdikten sonra gelinin yüzündeki duvağı açar ve geline hediye verir. Bu hediye genellikle küpe, yüzük vb. ziynet eşyası olmuştur. Damat ile geline şerbet yapıp verirlermiş. 5–10 dakika veya biraz daha uzun bir süre sonra damat çıkıp arkadaşlarıyla gidermiş (K.K.12).

Avanos'ta gelin eve girdikten ve damat tarafından duvağı kaldırıldıktan sonra kız evinden bohça hediye alan oğlanın yakın akrabaları geline takı takar, gelinle damat da onların elini öpermiş. Bu uygulama bittikten sonra damat çıkar ve kadınlar arasında eğlenceler devam eder. Gelinin kucağına, çoluk çocuğa kavuşmaları ve ilk evlatlarının da erkek olması niyetiyle oğlan çocuğu oturtulur. Diğer akraba ve komşular da getirdikleri hediyeleri geline takarlar (K.K.3).

4.8. Gerdek Gecesi

Perşembe akşamı gerdek gecesidir. Eskiden bu zamana kadar sayılan işlemlerin nerdeyse hiçbirinde gerdek gecesine kadar damat bulunmazmış. Zamanla bu gelenek kalkmış, gelin almaya damat kendisi gider.

Akşam kızın teyze, hala veya yengesi olmak şartıyla evli bir kadın oğlan evine gider. Baklava veya helvatar (un, pekmez ve tereyağı ile yapılan tatlı), pişmiş tavuk, pilav, çerez vb. yiyecekler hazırlanıp tepside oğlan evine götürülür, gerdek öncesi gelinle damat bu yemeklerden yermiş.

Gerdeğe girmeden önce damat, bayraktarın, sağdıcin veya yakın akrabalarından birinin evinde güveyi kondurur. Oradan hamama götürülür, abdest alır, yatsı namazına gidilir. Camide bir daha nikâh tazelenir, dualar edilir ve etrafındakilerle birlikte eve getirilir. Sirtına yumrukla vurularak büyük bir tezahüratla gerdek odasına sokulur, içeri itilir (K.K.14).

Duruma göre evliliğin mutlu ve huzurlu bir şekilde devam etmesi ve hayırlı evlatları olması için çiftler ikişer rekât namaz kılıp dua ettikten sonra gerdeğe girer.

Bir tarafta kız tarafından gelenler, başka bir yerde ise damadın akraba ve arkadaşları çarşafın çıkarılmasını beklermiş. Bir tepsi baklava önceden hazırlanmış. Çarşaf çıkınca oğlan tarafından birisi çarşafı alıp baklavayı erkeklere dağıtmış. Çarşaf geleneği bölgenin tamamında var olmakla birlikte, günümüzde bütün kurallarına uyularak geçmişteki gibi sıkı bir şekilde uygulanmamaktadır.

Gerdek gecesinde eşlerden hangisi önce karşı tarafın ayağına basarsa evlilik süresince onun sözünün geçeceğine inanılmış. Günümüzde bu inanış nikâh merasimi sırasında uygulanmaktadır. Gerdek başarı ile sonuçlandığında damat, çarşafı kapının dışına bırakıp bir el silah atarmış.

Dışarıdaki arkadaşları da peş peşe silah atar ve bütün köylü çarşafın çıktığını bilirmiş.

Çarşaf çıktıktan sonra kız arkasına gelen kadın, önce oğlan taraftan sonra ise kız taraftan bahşiş almış. Bahşiş almak için haber götürülen kadına Göreme’de halk arasında “mürceci garı” veya götürdüğü habere de “mürce götürmek” denir (K.K.15; K.K.16).

Eskiden gerdek sırasında uygulanan bir âdet daha varmış: Gelen kadınlardan birisi doğacak çocuğun kulağının sağır olmaması inancıyla, kapıya kulağını verip odayı dinler gibi görünürmüş. Gerdekten sonra herkes dağılmış.

4.9. Yemek Verme

Bayrak dikildiği ve gelin geldiği gün erkek evi yemek verir. Eskiden bu yemekler yöreye göre, bulgur veya pirinç pilavı, sulu köfte, nohutlu yahni veya âpahla, yani ak fasulye, sulu bamya yemeği, kıymalı yumurta veya soğanlama, kesme mantı, nohutlu mantı, tatlı olarak ise aside denilen unlu pekmezli helva, sütlaç vb. yapılırmış (K.K.10).

Tutulan aşçı bir gün önceden gelir, bol soğanlı kıymalı yumurta pişirir, düğün günü bunu küçük tabaklara koyup üstüne yumurtasını kırarak sıcak servis yaparlarmış. Aşçının yanında yardım etmek için aşçı yamağı olur, özel bulaşıkçı tutulur, pilav erkenden yapılır ve ısıtılmazmış. Sıcak nohutlu yahni pilavın üstüne konur, öyle ikram edilirmiş. Tatlı olarak aside denen tereyağlı pekmezli tatlı yapılır, ev sahibi vakit bulup da yapamadığı için bunu genelde düğüne “hayırlı olsun”a gelenler getirirmiş.

Tarhana, düğü, kesme, sütlü, patatesli, şehriye çorbası ve katma aşı gibi çorba çeşitleri olmasına rağmen düğünlerde genellikle şehriye veya pirinç çorbası yapılır, içinde mutlaka nohut olurmuş. Yemek sırasında kadın ve erkekler ayrı sofralarda oturtulur, ortaya yuvarlak sofralara koca siniler konur, etrafına 8–10 kişi oturur ve pişen yemekler **ilenger** denen bakır kaplarda sofraya verilir, ortak tabaklardan yenirmiş (K.K.4; K.K.5).

Günümüzde yemek çeşitlerinde artma veya değişmeler görülmektedir. Artık düğünlerde tavuk, yaprak sarması vb. de verilmektedir. En çok tercih edilen yemek ise pide ve ayrandır. Durumu müsait olmayanlar ise yemek vermez.

5. KÂKÜL KESME, DUVAK AÇMA VEYA GÂLE GÜNÜ

Düğün bittikten sonraki gün olan cuma günü, "kâkül kesme", "gelek kesme", "züluf kesme", "duvak açma" veya "gâle " günü olarak bilinir. Öğleye doğru kadınlar erkek evinde toplanarak gelinin kâkülünü keserler. Bu tören genç kızlıktan kadınlığa geçişin başlangıcı olarak kabul edilir. Kâkülü kesilmiş olan bir hanımın kadınlar meclisinde gelin olduğu bu

şekilde bilinecek ve ona görücü gelmesi engellenecektir. Eskiden kızlar makyaj yapmaz, kaşlarını almaz ve saçlarını düz ayırıp örerek arkalarına atarlarmış. Gelin olduktan sonra saçlarını kesebilir, kâkül çıkarırlarmış. Ayrıca kocası askerde veya uzak yerde olan gelinler de makyaj yapıp allı güllü giyinemezlermiş.

Gâleye saat 11 gibi çağırılan yakın akraba ve komşular gelir. Gelin oturur, saçlarını tarar, saçına gelek yaptırırlarmış; gelinin sağdıcı saçının ucundan azıcık kesermiş. Kız evinden 1–2 kilo çerez gelir. Eğlence sırasında gelen misafir hanımlara dağıtılıp yenir, çeşitli eğlenceler, taklitler, oyunlar yapılırmış. 1–2 saat sonra her kes dağılırmış. Bu törendeki eğlenceler de çeşitlilik açısından her üç bölgeye göre değişiktir:

Göreme’de bu eğlenceler bütün düğün mahallesini sarar, gâle yemeğini mahalledeki komşular üstlenir ve gâle öğleden sonra yapılırmış. Bu tören aynı gün sabah hoparlörle bütün beldeye duyurulur, gâleye ancak kadın ve kızlar gidermiş. Köyün bütün kadınları isterse gâleye gidebilir. “Gâlemize buyurun, düğünümüze buyurun!” diye bütün mahalle, çevre komşular gelen kadınların daha yoldayken başından çarşafını alır, “Bugün bizde yemektesiniz.” diye herkesi onar, beşer kişi olmakla akşama evlerine yemeğe beklediklerini söylerler. Çarşafı alınan kadınlar düğün evine giderek orada “kâkül kesme” törenine katılır, eğlenirler, eğlence bitince de yemekte olacakları eve doğru gidip yemeklerini yedikten sonra dağılırlarmış.

Eğlence sırasında öncelikle gelinin yatağına küçük bir oğlan çocuğu atarak yuvarlarlar. Bu, kısa zamanda gelinin erkek evladı olması dileğiyle yapılır. Gelin de çorap, şeker, mendil vb. olmak üzere çocuğa çeşitli hediyeler verir.

Kınada atılan yemeni ve çoraplar kız evinden getirilerek oğlan evinin akrabalarına ve bütün yaşlı kadınlara **çeki çekilir**. 15–20 yemeniyi üçgen yapıp tek tek gelinin alınına bağlarlar. Eline de bir tabak şeker verirler. Gelin kız bu yemenileri yaşlı kadın akrabalara dağıtır. Bu sırada dağıttığı hanımların ağzına da bir şeker koyar. Evde görünce varsa, çenesi çıkmasın diye, onun da ağzını sembolik olarak bir tülbentle bağlar. Çekiden sonra herkes oynar. En son gelini oynatırlar. Gelinin ağzına “yaşmak” takılır. Kaynana gelinin iki eline çiğ buğday verir. Gelin oynarken omuzları üstünden buğdayı oturan kadınların üstüne atar. “Gelinin attığı buğdaydan yiyenin dişi ağrımazmış” inancıyla herkes bu buğdayı kapışır. Sonra herkes çıkıp mahalleye yemek yiyeceği eve gider. Oğlan evinde yemek yeme yok. Bugün yemeği mahalleli verecektir. Gelin de kız evinden gelen yakın kadınlarla birlikte mahalleden birine yemeğe gider. Yemekten sonra herkes evine dağılır ve düğün böylece bitmiş olur. Avanos’ta çeki çekme merasimi gale günü değil, gelin geldiği gün kadınlar arasında yapılır (K.K.3).

Gâle günü kadınlar evde eğlenirken erkekler, özellikle delikanlılar damadı alıp **güvey bağlama'ya** başka yerlere götürüldü. Arkadaşları "**Güvey bağla!**" diyerek hazırlık yapar, ne istediklerine dair karar verdikten sonra damada eziyet etmeye başlarlarmış. Eğer sağdıç delikanlıların istediklerini yapmazsa bağ kütüklerini damadın bacaklarının altına koyup bağdaş kurdurup oturtur, tavuk vb. yiyeceklerle donatılmış ziyafet sofrası açmasını isterlermiş. Ellerindeki birer iğne ile sürekli damada dürterlermiş. Bahşiş bol olursa çabuk bırakır, bol olmazsa işkenceye devam ederlermiş. Damat da hareket edip kıpırdamaz ve karşı koyamazmış. Sonunda ziyafet yapılır, onlar da orada yiyip eğlendikten sonra akşam herkes evine dönermiş.

6. DÜĞÜN SIRASINDA ÇALINAN MÜZİKLER, OKUNAN TÜRKÜLER VE HALK OYUNLARI

Nevşehir'de bilinen klasik anlamında olmasa da âşıklık geleneği yaygındır. Nevşehir türkülerinde uzun ve kırık havalar ağırlıkta olup, bunlar duruma göre mutlu, neşeli zamanlarda kırık, acı ve hüznün hâkim olduğu durumlarda ise ağır havalardır. Eskiden Türk toplumunda özellikle kışın uzun gecelerde köy odalarında, kahvelerde, yazın ise düğünlerde âşıklar çağrılır, bu âşıklar hikâye ve destan tarzı karışık eserleri türkü, söz ve saz eşliğinde icra ederlerdi (Sevindik, 2006: 58).

Âşık Mahvi (Ürgüp), Âşık Yahya Sertbakan (Nevşehir), Âşık Refik Başaran (Ürgüp-Taşkınpaşa), Selahattin Küçükdağ (Avanos) Cevat Bala (Avanos), Mehmet Kabataş (Derinkuyu-Suvermez), Memiş Şahin (Ürgüp-Başdere), Veli Kangal (Hacıbektaş-Yeniceengel), Âşık Fethibaba, Âşık Şuayip ("Âşık Edebiyatı"), Uçhisarlı Misali (Ahmet Misali Uraz 1903–1942) (Kutlar, 2009: 52-55), Uçhisarlı Başaran (Şükrü Atay 1922–2010) (Kutlar, 2012: 12) bölgenin yetiştirmiş olduğu âşıklardan bazılarıdır.

Nevşehirli âşıkların repertuarındaki eserlerde çağın ve mahalli olayların gerektirdiği sosyal ve toplumsal konular yansıtılmış, özellikle sonraki dönemlerde bölgede yaygınlaşan oturma âlemlerinde bu âşıkların kırık havalar eşliğinde söylediği türküler zamanla halk arasında meşhur olmuştur.

Murat Karabulut'a göre "Nevşehir yöresinin halk müziği kültürü Kayseri, Yozgat, Kırşehir, Kırıkkale ve Keskin yöresi müziğinden etkilenmekle birlikte aynı zamanda Konya yöresi oturma havalarının da etkisi altında kalmıştır. Bunda refik Başaranın döneminde farklı yörelerdeki türkülerini öğrenme, söyleme ve çalmasını önemli bir rolünün olduğu şüphesizdir (Karabulut, 2002: 36).

Nevşehir ve çevresinde geleneksel halk oyunları, daha çok halaylar olup bunlar düğün ve eğlence ortamlarında oynanır. Erkekler geniş meydanlarda, kadınlar ise kapalı mekânlarda ve daha çok evlerde oynar.

Oyunlarda müzik çok önemli bir unsurdur. Tempo müziğe göre ayarlanır. Oyunlara yörede davul-zurna veya sonraki yıllarda zurnanın yerine davulla, klarnet eşlik etmiştir. Kadın eğlenceleri sırasında en çok kullanılan âleti ise teftir. Yöredeki kadın oyunlarından bazıları şunlardır: kadın halayı, alacalı yılan, sarıkız, bindallı, oğlum kemeraltı, hoşlaşma, kayalar yarılması, allılar çevirin gidenleri, çek deveci develerin sulansın (İşcen, 2011: 33), seke seke ve kaşık oyunu (“Kadın”). Erkek oyunlarından bazıları ise matıramı suyla doldurdum, Nevşehir halayı, İstanbul’dan Üsküdar’a yol gider, kaleden kaleye, peşkir çektim çerekten (İşcen, 2011: 36), ağırlama, uçayak, şenola, Cezayir, düzleme, hoş bilezik, leblebi, Temurağa, ayva dibi, Reyhan ve nari’dir (“Erkek”).

7. SONUÇ

Çalışmada, Nevşehir’in önemli beldelerinden olan Avanos, Uçhisar ve Göreme’deki evlilik merasimleri incelenerek geçmişte yaşanan ve günümüzde değişime uğrayan geleneklerden bahsedilmiştir.

Toplumumuzun en önemli geleneklerinden olan düğünler de birçok gelenekler gibi kaybolmaya veya güçlü bir değişim geçirmeye başlamıştır. Özellikle son 30 yılda, kültürlerin hallaç pamuğu gibi harmanlandığı küreselleşme sürecinde güçlü olan, ayakları yere sağlam basan kültürler diğerleri arasından sıyrılıp çıkmakta ve yaşayabilmektedir. Bu harmanlanma sırasında da asırlardır devam eden birçok gelenek ve göreneklerimiz yitip gitmektedir.

Son yıllarda bu alanda bazı çalışmalar yapılsa da Türk boyları arasındaki doğum, ölüm, evlilik vb. törenlerin mukayeseli bir incelemesinin yapıldığı ve değişen zaman ve mekân şartlarında ne gibi farkların ortaya çıktığının, hangi geleneklerin eski halini olduğu gibi muhafaza ettiğinin, hangisinin değişime uğradığının tespit edilmesi gerekmektedir.

Bilişim teknolojilerinin baş döndüren hızı sonucunda dünyanın en ücra köşesindeki bir yenilik, bir gelişme dünyanın öbür köşesinde duyulmuş ve kültür taşıyıcılığı görevini artık sinema, medya, müzik gibi görsel ve işitsel malzemeye dayalı unsurlar üstlenmiştir. Bu şartlarda, öne çıkan yabancı kültürler karşısında kaybolup gitmemesi için kültür, gelenek ve göreneklerimiz yeni teknolojilerle harmanlanarak dünyaya sunulmalıdır.

Çalışma sonucunda Nevşehir merkezde, Nevşehir’in Avanos ilçesinde ve Avanos’a bağlı bazı köylerde, Uçhisar ve Göreme beldelerinde eskiden beri uygulanan gelenekler derlenip yazıya geçirilmiş, ayrıca günümüzde kaybolmaya yüz tutan geleneklerden de bahsedilmiştir.

Toplumları ayakta tutan ve nesillerin genetik hafızasına sinerek onları geleceğe taşıyan düğün, yas ve doğum gibi merasimlerimizin bölge bölge, köy köy taranarak yazıya geçirilmesi, gelecek nesiller adına yapılması

gereken önemli görevlerden biridir. Sadece yazıya geçirmekle yetinilmemeli, sinema, çizgi film vb. görsel sanatlarla da bu gelenekler yaşatılarak yetişen nesillere aktarılmalıdır.

Bu çalışmanın bu yolda atılmış küçük, ama konuya dikkat çekici bir adım olduğu kanaatindeyiz.

YAZILI KAYNAKLAR

- “Aşık Edebiyatı”. (ty). *Nevşehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü*. <http://www.nevsehirkulturuzm.gov.tr/belge/1-45604/asik-edebiyati.html> adresinden 7 Şubat 2013 tarihinde edinilmiştir.
- “Erkek”. (ty). *Nevşehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü*. <http://www.nevsehirkulturuzm.gov.tr/belge/1-45787/erkek.html> adresinden 5 Şubat 2013 tarihinde edinilmiştir.
- İşcen, Y. (2011). Avanos Halk Bilim Araştırmaları ve Avanoslu Selahattin, Nevşehir Yöresi Halk Müziği Kültürü, Avanos Belediyesi Yayınları.
- “Kadın”. (ty). *Nevşehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü*. <http://www.nevsehirkulturuzm.gov.tr/belge/1-45788/kadin.html> adresinden 7 Şubat 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Karabulut, M. (2002). Nevşehir ve Yöresi Müzik Folklorunun İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayımlanmamış doktora tezi, Ankara.
- Kutlar, A. (2009, Şubat). “Uçhisarlı Âşık Misali”, *Nevşehir Kültür ve Tarih Araştırmaları*, S. 11, s. 52-55.
- . (2012, Şubat). “Uçhisarlı Başaran Şükrü Atay”, *Nevşehir Kültür ve Tarih Araştırmaları*, S. 15, s. 12.
- Mert, H. (2001). Nevşehir Yöresi Düğün Âdetleri”, *Nevşehir Halk Kültürü Araştırmaları* (Ed. Adem Öger), Nevşehir Üniversitesi Yayınları-1.
- Sevindik, H. (2006, Kasım). “Türkülerimizin Öyküleri ve Efsaneler”. *Nevşehir Kültür ve Tarih Araştırmaları*, S. 6, s. 22-24.

SÖZLÜ KAYNAKLAR

- K.K.1. Ömer Faruk Tokmak, 1962 Avanos doğumlu, turizm işletmecisi.
- K.K.2. Songül Tokmak, 1960 Avanos doğumlu, ev hanımı.
- K.K.3. Hatice Tümtürk, 1944 Avanos doğumlu, emekli öğretmen.
- K.K.4. Fadime Temel, 1942 Avanos Özkonak doğumlu, köy düğünlerinde aşçı.
- K.K.5. Münevver Genç, 1923 Avanos Özkonak doğumlu, ev hanımı.
- K.K.6. Nariye Gayretli, 1946 Avanos Sarılar doğumlu, ev hanımı.
- K.K.7. Tahsin Gayretli, 1944 Avanos Sarılar doğumlu, emekli işçi.
- K.K.8. Bünyamin Aydın, 1962, Avanos Sarılar doğumlu, memur.
- K.K.9. Bektaş Demirci, 1967 Avanos Özkonak doğumlu, işçi.

- K.K.10. Neşet Kırfaz, 1952 Uçhisar doğumlu, emekli öğretmen.
K.K.11. Avni Kuyumcu, 1932 Uçhisar doğumlu, çiftçi.
K.K.12. İbrahim Asım Avan, 1942 Uçhisar doğumlu, emekli memur.
K.K.13. Ahmet Güzeller, 1966 Ürgüp doğumlu, öğretmen.
K.K.14. Memnune Yücefaydalı, 1943 Göreme doğumlu, ev hanımı.
K.K.15. Zeynep Teke, 1960 Göreme doğumlu, ev hanımı.
K.K.16. Kiraz Demirezen, 1948 Göreme doğumlu, ev hanımı.
K.K.17. Semra Kaplan, 1956 Nevşehir doğumlu, ev hanımı.
K.K.18. Atiye Karabacak, 1975 Nevşehir Çat doğumlu, ev hanımı.
K.K.19. Zafer Yeşilöz, 1957 Nevşehir doğumlu, öğretim üyesi.